

Godešič skozi tisočletje 1006–2006

(ur. Judita Šega).

Godešič, Odbor za pripravo praznovanja tisočletnice Godešiča, 2006, 546 strani.

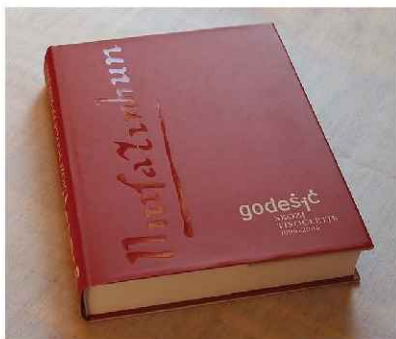
*Godeški zvon pozvanja / in tisoč let oznanja; / v
Dobrave, v Loko / in v širni svet ... // V vasi okrog
cerkve zbrani, / stoletja rodovi so živeli; / delali, umi-
rali, molili, / jedli, pili, kleli, / plesali, peli in grešili /
vsak svoj usojen čas ... //*

S prigodnico izpod peresa Godešana Andreja Ranta *Godeški zvon* se pričinja obsežen zbornik *Godešič skozi tisočletje 1006–2006*, ki ga je ob tisočletnici prve omembe kraja v pisnih virih pripravil uredniški odbor z glavno urednico Judito Šega, izdal in založil pa Odbor za pripravo praznovanja tisočletnice Godešiča pod predsedovanjem Aleksandra Igličarja. Predstavitve je bila 23. junija 2006 na tradicionalni prireditvi *Večer na vasi*, ko se je okrog cerkve sv. Miklavža zbrala množica Godešanov in gostov.

Zbornik uvajajo štirje pozdravni nagovori: škofjeloskega župana Igorja Drakslerja, predsednika Sveta Krajevne skupnosti Godešič Ivana Logondra, predsednika uprave in generalnega direktorja družbe Merkur, d. d., mag. Bineta Kordeža, in predsednika uprave Mercatorja, d. d., mag. Žiga Debeljaka, ter spremna beseda glavne urednice Judite Šega.

Na začetku strokovnega dela zbornika domačin in oblikovalec Domen Križaj razlaga *Godeški simbol*, ki ga je zasnoval na podlagi geografskega položaja kraja – kvadrat predstavlja vas kot celoto, dve horizontalni liniji pa nakazujeta zgornjo in spodnjo teraso.

V nadaljevanju so prispevki razvrščeni v trinajst tematskih sklopov: Geografski pregled, Sprehod skozi preteklost, Govor, domača in ledinska imena, Etnologija, Podružnična cerkev sv. Miklavža, Naravne zanimivosti, Kulturno in društveno življenje, Šolstvo, Promet, telefonija in elektrifikacija, Profesorji in umetniki, Naši izseljenci, Ko se korenin zavemo in Leposlovje. Na koncu sta povzetka v angleškem in nemškem jeziku. Zbornik je nadvse lepo oblikovan (naslovnica Domen Križaj, računalniški prelom *Littera picta* Ljubljana) in opremljen s 500 barvnimi in črno-belimi fotografijami krajev, dogodkov, opravil, ljudi in dokumentov ter številnimi tabelami in grafikoni. *Littera picta* je poskrbela tudi za tisk in vezavo.

V prispevku *Geografski pregled katastrske občine Godešič* avtorica Andreja Uršič opisuje fizičnogeografske značilnosti (lego, geološke značilnosti, podnebje, vodovje in podtalnico, prst in rastje), družbenogeografske značilnosti (prebivalstvo in industrializacijo, starostno sestavo prebivalstva, gospodarske sektorje in industrijo, kmetijstvo, obrt, trgovino in osebne storitve) ter kulturno in naravno dediščino.

V najboljšejšem tematskem sklopu *Sprehod skozi čas* je objavljenih deset prispevkov dvanajstih avtorjev. Jože Štukl v prispevku *Halštatsko gomilno grobišče v Godeških Dobravah* posega v 5. stoletje pred našim štetjem, opisuje zgodovino ljubiteljskih in nato arheoloških raziskav keltskih gomil v okolici Godešiča in Reteč in nas seznani s problematiko grobišču pripadajoče naselbine, katere obstoj še ni bil preverjen z arheološko metodo.

*Dietmarjeva zamenjava. Naj vedo vsi kristjani, da sta freisinski škof Egilbert in Diemar, ser vos iste škofije, sklenila narediti zamenjavo, kar sta tudi storila. Dietmar je namreč na oltar svete Marije in svetega Korbinijana izročil v trajno last posestvo [v velikosti] 140 oralov, ki ga je imel v kraju Tegiranpach. V zameno za to je omenjeni škof po svojem odvetniku Odalscalchu temu servu na Kranjskem, v kraju, ki se imenuje Nusazinhun, dal v trajno last [posestvo] enake velikosti. Z nedatirano notico, ki je ohranjena le kot prepis v tradicijski knjigi – to pa hrani Bavarski državni arhiv v Münchnu in je osnova za praznovanje tisočletnice –, nas seznani prispevek Matjaža Bizjaka z naslovom *Commutatio Dietmari in prvo pričevanje o obstoju Godešiča v pisnem viru*. Avtor v njem osvetljuje omenjeni dokument, ga umesti v čas med letoma 1006 in 1039, opisuje ljudi, ki so povzročili njegov nastanek, ali so bili pri njem udeleženi, in okoliščine, v katerih je nastal.*

Prispevek Franceta Štukla z naslovom *Pod freisinskimi gospodi* prikazuje Godešič (Neusatz – Nova vas) in Godešane v času freisinskega gospodstva. Opisuje delovanje godeškega dvora in urada, omenja imena slovenskih podložnikov v urbarju iz leta 1501, stara ledinska imena, kmečke dajatve, udeležence v kmečkih uporih, izbruh kuge leta 1599, dotika se cerkvene in stavbne zgodovine.

V novejši čas posega Judita Šega s prispevkom *Devetnajsto stoletje na vasi*. Leta 1803 se je s sekularizacijo (podržavljenjem) končalo 830 let trajajoče obdobje freisinskega loškega gospodstva. S tem je večina godeških kmetij, kajž in bajt dobila novega gospodarja – državo. Avtorica popisuje upravno ureditev vasi, cenilni operat v zvezi s franciscejskim katastrom, kmetijstvo, zemljiško odvezo, modernizacijo državne uprave, nastanek samostojne župnije Reteče, dotika se vsakdanjika in praznika, porok, smrti, premoženjskopравnih razmerij, požarov in gradnje gorenjske proge.

Petra Svoltjšak je prispevala članek z naslovom *Vloga Antona Hafnerja v judenburškem uporu* in v njem opisala vlogo in pomen uporov slovenskega vojaštva v avstro-ogrski armadi leta 1918 in posebno upor slovenskih vojakov 17. pehotnega polka v Judenburgu, poudarila in osvetlila vlogo Godešana Antona Hafnerja in ga označila za zgodovinsko osebnost, ki je v določenem trenutku zavrgla osebne koristi, pozabila na svojo družino in seoblikovala prihodnjo podobo svojega naroda.

Skupno zgodovino nekega naroda sestavljajo osebne zgodbe malih ljudi. O njih priča prispevek Andreja Jenka z naslovom *Vojaki v petih državah in žrtve svetovnih vojn*. V njem našteva in popisuje vojake in žrtve prve svetovne vojne, vojaško obveznost v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Kraljevini Jugoslaviji, nemške vojake, partizane, domobrance, civilne žrtve vojne v času nemške okupacije ter vojaško obveznost v socialistični Jugoslaviji in Republiki Sloveniji.

Andrej Jenko je prispeval tudi zapis *Zaklonišča, bunkerji, zapor...* 'ludi v njem posega v čas druge svetovne vojne z opisi prelctov vojaških letal, seznamom voznikov, ki so jih ob umiku na Koroško mobilizirali domobranci, opisi vaških zaklonišč, skrivališč in bunkerjev, seznamom krajanov, zaprtih v zaporu Begunje, v povojni čas pa s seznamom zapornikov v prvih povojnih letih.

Novejše obdobje obravnava prispevek Jožeta Hafnerja *Krajevna skupnost Godešič v zadnjih treh desetletjih*. Opisuje napore za izgradnjo vodovoda in trgovine v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja, v sedemdesetih in osemdesetih letih pa ureditev kanalizacije, asfaltiranje vaških poti in cest, postavitve avtobusnih postajališč, ureditev športnih igrišč, razširitev trgovine in družbenih prostorov, postavitve doprsnega kipa prof. dr. Jožetu Rantu in začetek izhajanja vaškega glasila Dobrave. Iz časa po osamosvojitvi Slovenije avtor omenja postavitve spominskega obeležja žrtvam obeh vojn in vaška praznovanja obletnic samostojnosti Slovenije. V prispevku so navedena tudi imena in funkcije krajanov v organih krajevnne skupnosti ter dobitnikov priznanj in pohval.

Aleksander Igličar se je v svojem prispevku *Osamosvojitve Slovenije* dotaknil plebiscita, razglasitve neodvisne države in desetdnevne vojne ter dodal svoje spomine in spomine sokrajana Matjaža Šimiča na dogodke ob osamosvojitvi Slovenije.

Popis prebivalstva leta 2002 je bil prvi popis v samostojni Sloveniji in zadnji pred vstopom v Evropsko unijo. V prispevku *Godešič ob popisu prebivalstva leta 2002* so ga v zvezi s prebivalstvom, gospodinjstvi, družinami, stavbami in stanovanji podrobno analizirali trije avtorji, Maja Bertoncelj, Alenka Starman in Uroš Alič, in ga ilustrirali s preglednicami in grafikoni.

Tematski sklop o govoru ter domačih in ledinskih imenih oblikujejo štirje prispevki petih avtorjev. Francka Benedik v prispevku *Godeški govor razloži*, kaj je narečje, kakšne so razlike v besedah, pomenu, glasovih, dolžini ali trajanju glasov, naglasu, načinu naglaševanja. Godeški govor, ki spada k loškemu narečju, ta pa k rovtarski narečni skupini, ponazarja s primerjalno tabelo med godeškim in spodnjeseeniškim govorom, primeri ljudskega govora ter slovarčkom starejših in domačih besed, ki se nanašajo na sadovnjak, vrt in polje ter odgovarjajoča opravila.

Silvo Torkar v prispevku *Imeni Godešič in Niusazinhun* navaja, da iz srednjega veka ni izpričana niti ena omemba slovenske variante krajevnega imena Godešič; pojavila naj bi se šele v loških urbarjih 17. stoletja. Ugotavlja, da krajevno ime Godešič izhaja iz staroslovenskega osebnega imena Godeša, ljubkovalnega imena za Godemira oz. Godeslava. Omenja tudi nemško ime za Godešič (Niusazinhun), izpeljanke iz njega (Nivsaze, Niusaezze, Nevsaezze, Newsass, Neusaß) in slovenske ustreznike (Novo selo, Nova vas, Novake).

Polona Roblek in Judita Šega sta popisali in obrazložili *Hišna imena na vasi*, ki so nastala iz osebnih imen (Aleš, Boštjan, Gašper ...), iz priimkov (Bobnar, Čarman, Gosar ...), iz krajevnih imen (Jamnik, Korošč, Bregar ...), iz poklicev oziroma dejavnosti (Bognar, Medlač, Šoštar ...), iz človeških značilnosti (Čik, Garež ...), iz upravnih ali cerkvenih funkcij (Mežnar, Peter, Sluga ...), navajata pa tudi vzdevke (Tabajten) in imena nepojasnjene izvora (Knolman, Rešk, Štajs ...).

Polona Roblek je še posebej obdelala *Ledinska imena katastrske občine Godešič*. Predstavi katastrsko občino Godešič, ledinska imena v prvi polovici 19. stoletja in sodobna ledinska imena, ki izražajo naravno stanje (Dolga njiva, Gabrov klanec, Martanov boršt ...), človeško dejavnost (Pri kozolcu, Za ježo, Župnice ...), nekatera so nepojasnjena (Na bobnarš, Na plisku, Vrnice ...), so pa tudi vodna imena (Omanca, Struga, Žabnica ...).

Tematski sklop o etnologiji zapolnjujejo trije prispevki. Andreja Hafner v prispevku *Vsak-danjek in praznik* opisuje poljedelstvo, živinorejo in sadjarstvo, prehrano, nošč, stavbarstvo, otroške igre, druženje ob delu in zabavi, ljudsko zdravilstvo, letne in koledarske šege ter šege življenjskega cikla, v prispevku Obrt in trgovina pa krojaštvo, čevljarstvo, pletarstvo, škafarstvo, izdelovanje metel, kolarstvo, sedlarstvo, izdelovanje narodnih noš in pilarno ter trgovine pri Tonk, pri Štefan in pri Kovač. Antonija Habjan Križaj je popisala Prerokbe sv. Šembilje (Sibile), ki jih je pripovedovala Lovričkova mat, npr. »Pa bo tk pršl, de se bjo po zeml plazile železne kače ...« »No, a se plazijo?«

Godeško podružnično cerkev opisujeta prispevka Franceta Štukla *Cerkev svetega Miklavža* in Alojza Igličarja *Zvonovi v godeški cerkvi*. Godeško cerkev so najverjetneje gradili že okrog leta 1291, naslednja stoletja pa so prinašala predelave, povečave in polepšave, tako da danes lahko občudujemo v njej gotski prezbiterij, freske furlanskih mojstrov in mojstra Jerneja iz Loke, baročno kapelo, zlat glavni oltar, križev pot kranjskega podobarja Gašperja Götzla. Usodo godeških zvonov popisuje Alojz Igličar v prispevku *Zvonovi v godeški cerkvi*. Prvi bronasti zvonovi so dokončno utihnili sredi vihre prve svetovne vojne, saj so jih prelili v topove. Leta 1922 je domači župnik Meršolj blagoslovil tri nove železne zvonove, ki zvonijo še danes. V pripravah na tisočletnico so Godešani obnovili zvonik in cerkvene ure ter očistili in preplekskali fasado, leta 2005 pa so ob navzočnosti župljanov v Žalcu ulili štiri nove bronaste zvonove.

Opis naravnih znamenitosti v *Godeški in reteški loki* je prispevala Urša Kovač Mrak. Opisala je območje, povezanost vaščanov z reko in zemljo, zemljevid, prereze, sestavo tal, ekologijo loke in njene ekološke učinke, v rezultatih opazovanj pa predstavila abiotске razmere, živali in rastline. Opozorila je na ogroženost stoječih voda in nevarnosti, ki jih predstavljajo predvsem človekovi posegi v naravo.

Obsežnejši tematski sklop opisuje kulturno in društveno življenje Godešanov. Janez Hostnik in Ivanka Igličar v prispevku *Kulturna dejavnost na vasi* opisujeta začetke dramske dejavnosti v Katoliškem prosvetnem društvu v Retečah in dramsko dejavnost na Godešiču in predstavljata zborovsko petje, tamburaše, glasbene in folklorne skupine ter knjižnico, posebno poglavje pa je namenjeno nekdanjemu neutrudnemu kulturnemu animatorju Alojzu Novincu. Matija Rant in Ivan Igličar opisujeta več kot pol stoletja dolgo prehojeno in preigrano pot domačega Ansambla *Jaz pa ti*, ki se je pričela s podarjeno harmoniko ter risbo ženske in moškega pod marelo na njihovem bobnu.

Zanimivejše in pomembnejše dogodke iz delovanja *Gasilskega društva Godešič* je prispeval Štefan Križaj. Iz zapisnikov ustanovnega in naslednjih občnih zborov so razvidni napor ob gradnji gasilskega doma in stolpa za sušenje cevi, napeljavi elektrike in tudi veselejše plati gasilstva – veselice, plesi, proslave, loterije ipd.

Jože Hafner se je posvetil *Športu na vasi*, katerega začetki segajo v čas po prvi svetovni vojni, v čas orlov in sokolov. Opisuje nogomet, namizni tenis, gorske teke in kolesarjenje, triatlon jeklenih, posebno poglavje pa je posvečeno najuspešnejši godeški športnici, plavalki Anji Čarman.

Tematski sklop zaključuje zapis Tončke Bobnar in Nike Krajnik *Rdeči križ*. Kot drugod tudi na Godešiču delovanje te humanitarne organizacije sloni na nesebičnem delu prostovoljcev, ki zbirajo denar in sredstva za ljudi, potrebne pomoči, se srečujejo s starejšimi krajani, organizirajo krvodajalske akcije, organizirajo zdravstvena predavanja ipd.

Slavica Pavlič je na začetku svojega prispevka *Šolska spričevala godeških učencev skozi čas* zapisala, da je zgodovina šole tudi zgodovina pohval in graj, ocen in spričeval. Prvi godeški dečki so obiskovali trivialko v Škofji Loki, leta 1893 je bila zgrajena reteška šola, ki jo je leta 1929 obiskovalo že okoli 100 učencev. Avtorica opisuje predmetnike v raznih časovnih obdobjih ter opisne in številčne ocenjevalne lestvice. Reteška šola je danes podružnica Osnovne šole Cvetka Golarja na Trati.

Andrej Jenko je za tematski sklop o prometu, telefoniji in elektrifikaciji prispeval *Drobne zanimivosti iz cestnega in železniškega prometa*. Zapiše, da segajo prve omenbe ceste skozi Godešič v leto 1733, govori o posipanju in pluzenju snega na cesti, prvem avtomobilu, ki je zapeljal po njej, uvedbi avtobusa, prvi asfaltni prevleki, mostu čez Traški graben. Železnica skozi Godešič je bila dograjena leta 1870 in je pomenila napredek in nova delovna mesta.

»Rešilca b klica, de b naša u Kran pelu.« Ob teh besedah se je sredi noči nemalokrat prebudila Matjaževa Karlina in hitela odpirat vrata nočnemu obiskovalcu, ki je potreboval telefon. Začetke telefonije v vasi, zanimivosti in stiske ljudi, ki so prihitali v »javno telefonsko govorilnico«, natančno evidenco o osebi, kraju, času in ceni telefonskih pogovorov je v prispevku *Tok, tok, tok, tok...* opisal očitelj Jancz Bertoneclj.

Leta 1927 je v godeški cerkvi zagorela prva žarnica. Drago Papler se je v prispevku *Osem-deset let elektrifikacije Godešiča 1927–2006* posvetil prvi elektriki iz elektrarne Škofja Loka okolica, projektu za izgradnjo elektrovodov, prvi transformatorski postaji na drogu, uporabi elektrike, porabi elektrike v času po končani drugi svetovni vojni, koridorjem daljnovodov, stolpni in v jamborski transformatorski postaji ter porabi električne energije v zadnjih petih letih.

Zadnji prispevki so posvečeni znanim in manj znanim Godešanom, prvim zaradi zaslug in prvenstva na svojih področjih, drugim zaradi zavitih življenjskih poti.

Svojega očeta, *Prof. dr. Jožeta Ranta, pionirja slovenskega zobozdravstva*, je predstavil sin Andrej Rant. Na Rudarjevega Jožeta in njegovo odločitev za medicino so odločilno vplivale grozote prve svetovne vojne, na odločitev o dodatnem študiju stomatologije pa veliko neznanja in zaostalosti v zobozdravstvu. V svojem bogatem ustvarjalnem obdobju je ustanovil Stomatološko kliniko v Ljubljani, bil je pobudnik in ustanovitelj Društva zobozdravstvenih delavcev Slovenije, leta 1970 pa je izšlo njegovo življenjsko delo Čeljustna in zobna ortopedija.

Dušan Koman predstavlja *Slikarja Franca Novinca*, profesorja risanja in slikanja na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, Godešana, katerega slike v močnih kontrastnih barvah kažejo močno navezanost na kmečko življenje s trdim delom pod žgočim soncem. Njegov prevladujoč in najbolj znan motiv je vrana na ajdovem polju kot zlovesča znanilka nesreče in smrti.

Kam vse so življenjske poti peljale mnoge Godešane! Aleks Avguštin nas v prispevku *Pot Kovačevih* seznanja s kalvarijo svoje družine, ki je maja 1945 naložila lojtrski voz in se odpravila na pot begunstva, od doma čez Karavanke, do Vetrinja, Pegezza pri Lienzu, Spittala ob Dravi in končne postaje, Buenos Airesa.

Alojz Jenko je prispeval zapis o *Godeških izseljencih v Kanadi* – med njimi je tudi sam –, ki so od leta 1955 do 1968 odhajali s trebuhom za kruhom. Njihov najpogostejši cilj je bil Toronto. Bili so delavni, pomagali so drug drugemu in zdaj pogosto obiskujejo staro domovino. V prispevku so omenjeni tudi Godešani v drugih državah: Argentini, ZDA, Avstraliji, Avstri-

ji, Italiji, Nemčiji, Srbiji in Švici.

Antonija Habjan Križaj, po domače Kržajcva, je prispevala članek *Življenje družine*. Opisuje zgodovinski okvir, predstavi ata in mamo, govori o vrednotah, opisuje opravila otrok in dodaja posebne in šaljive zgodbe in spregovori še o družinski vpetosti v vas.

Izročila prednikov – rod Rantov popiše eden izmed njih, Andrej Rant. Razlaga pogostost in pomen svojega priimka, opisuje življenjske poti več generacij Rantov. Na koncu pa je isti avtor v tematskem sklopu Leposlovje dodal nekaj literarnih zapisov: *Pravljico o traški žabi*, *Sorško polje*, pesmi *Sloka*, *Očetu in Telohi*, Antonija Habjan Križaj pesem *Zakaj si tu?*, Marija Maček pa pesmi *Hrepenenje* in *Spomini*.

Pred povzetki pa je še dvostranska fotografija približno dveh tretjin (okrog 450) Godešanov, ki so se na velikonočni ponedeljek leta 2006 v čast tisočletnice na Tonkovem bregu postavili pred fotografski objektiv.

Zajetna knjiga je poklon tisočletnemu Godešiču in Godešanom. Z njo se še nadgrajuje že tako bogata domoznanska literatura o loškem ozemlju. Urednica Judita Šega pa je za vestno in odgovorno strokovno delo pri pripravi zbornika na slovesnosti ob prazniku občine Škofja Loka, ki je bila leta 2006 izjemoma prav na Godešiču, prejela bronasti grb občine Škofja Loka.